

Зооморфні метафори в «Словарі української мови» за редакцією Бориса Грінченка

«Словарь української мови» (1907–1909) є не лише фундаментальною працею української лексикографії початку ХХ ст., але й «цінним документом з історії та діалектології української мови», скарбницею національної мови ХІХ ст. в цілому [6]. Завдяки неабияким зусиллям Б. Грінченка як упорядника словник став вагомим втіленням національного духу мови та світогляду її носіїв. Він засвідчує глибоке знання Б. Грінченком народно-побутової культури, вправне володіння тогочасною українською мовою, особисте вболівання за її стан та розвиток, повноту фіксування в лексикографічних працях. В. Сімович попри певні недоліки, пов'язані з відсутністю слів галицьких діалектів, гірських говорів та архаїчних чернігівських лексичних одиниць, називав «Словарь» працею «капітальною»: «На ній будуть опиратися всі дослідники мови, нею будуть користуватися всі ті, що схотять укладати словар. Отсим словарем зискав собі Грінченко невмирущу славу» [5: 235–236].

«Словарь» за редакцією Б. Грінченка розкриває багатий образний потенціал української мови, закріплений у семантичній структурі лексичних і фразеологічних одиниць. Сам Б. Грінченко як письменник, етнограф надзвичайно тонко відчував образність народного мовлення і майстерно втілював її у своїх художніх творах. Тому естетично-образна система Грінченкової художньої мови, на думку М. Кравченко, значною мірою пов'язана з використанням народнопоетичних джерел, а саме фольклоризмів (власних назв, персоніфікованих назв тварин, рослин, назв міфічних істот, постійних епітетів та ін.), слів-символів [3].

Вагомим внеском у розвиток української лексикографії є спроба Б. Грінченка виокремити похідні переносні значення слів і розробити маркувальні позначки для їх фіксування у словнику. Лексикографічні статті засвідчують намагання відобразити всі відомі на той час значення лексичних одиниць, підтверджуючи їх при цьому прикладами, у «яких виявлялися як значення слів, так і способи їхнього вживання, до того ж прикладам із народних творів віддавалася перевага» [СлГр, I: ХХІV]. Тому відповідно до словника потрапила велика кількість лексем, які за своєю семантикою чи морфологічною будовою відображають образне, емоційно-експресивне, оцінне

сприйняття певних реалій позамовного світу, що є невід'ємною ознакою народнорозмовного мовлення.

Аналіз словникових статей «Словаря» засвідчує спробу Б. Грінченка розмежувати прямі й переносні значення слів, а також відокремити переносні вживання. Для цього упорядник використовує як однослівні чи скорочені позначення «Переносно», «Перен.»), так й описові конструкції «В переносном значении», «В переносном смысле», проте маркування біля значень є непослідовними й інколи не до кінця зрозумілим. У поодиноких випадках можна натрапити на розгорнуті пояснення, наприклад, у лексикографічній статті до слова *переорювати*: «Это выражение, кромѣ прямого значенія, имѣеть еще и переносное: не становись ни на чьей дорогѣ» стосовно вислову «*Не переорюй межі нікому*» [СлГр, III: 129].

Загалом позначку «Переносно» застосовано для опису семантичної структури всього 0,2% лексем (82 — дієслів, 45 — іменників, 16 — прикметників; 4 — прислівників) [2]. Нечасто натрапляємо й на описові конструкції, що вказують на тип значення чи вживання слова «В переносном значении», «В переносном смысле». Окрім названих маркувань, для виокремлення переносного значення (чи, можливо, вживання), Б. Грінченко використовує описові конструкції «как обозначение ...», «первоначально ...», «а затем ...», «в следующих примерах в смысле», «говорится переносно и о ...». Проте велика кількість переносних значень слів, у яких досить чітко простежуємо асоціативно-образні зв'язки з денотатами первинних значень, хоч і виділена окремими цифрами як самостійні лексико-семантичні варіанти, не містить жодних маркувань. Таких лексем-іменників налічуємо близько 370 одиниць. Наприклад: **бугай** — 4) Сильный и здоровый человек [СлГр, I: 105]; **п'явка** — 2) Синякъ отъ удара палкой или крутомъ. *П'явка набігла*. 3) Кровопійца [СлГр, III: 504].

Часто переносно-образне значення містять слова з маркуванням «*ласкательно; как ласкательное; употребляется как ласкательное*», «*насмешливое*», «*иронично*», «*шуточно; шутливо; в шутку*», «*презрительно*», «*пренебрежительное название*», «*бранное*». Наприклад: **горлиця** — 4) Употр. какъ ласкательное слово, особенно въ уменьш. **горличка**. *Нехай мене мир не знає, коли я зражу тебе, моя горличко* [СлГр, I: 313]; **ящірка** — употребляется какъ бранное слово для женщинъ [СлГр, IV: 546].

Як засвідчують матеріали «Словаря», метафоричні механізми творення назв слугували на той час важливим джерелом формування емоційно-експресивних одиниць, обрядової й професійної лексики. При цьому метафора виступає не тільки засобом розвитку лексико-семантичної системи мови, а репрезентує

модель генези мовно-мисленнєвої діяльності людини. Структура, форма й наповнення цієї моделі, на думку дослідників, змінюються залежно від характеру культурного контексту її функціонування, тобто метафора постає виразником національних особливостей мовної картини світу.

Однією з універсальних метафоричних моделей сприйняття та мовного позначення реалій дійсності є **зооморфна метафора**, яка відображає зв'язки між понятійною сферою, що пов'язана з тваринним світом (область-джерело) та іншими денотативними сферами (область-ціль). Така модель водночас є схемою вербалізації понять, що входять до цих блоків. Універсальні та національні особливості метафор-зооморфізмів, а також їх поширення в різних сферах мови (наукова й професійна термінологія, політичний дискурс, ЗМІ, розмовне, діалектне мовлення) дедалі частіше привертають увагу дослідників як слов'янських, так й інших груп мов, зокрема германських і романських (праці Т. Вершиніної, Л. Дробахи, І. Казимир, В. Каменської, О. Карпенко, А. Кіпріянової, Л. Миронюк, Ц. Огдонової, І. Устуньєра та інших).

Образно-метафоричне вживання назв тварин має давню традицію й засвідчене писемними текстами Київської Русі, зокрема пам'яткою XII ст. «Словом о полку Ігоревім», і творами усно-народної творчості: *«Боян-бо мудрий, якщо кому хотів пісню творити, то розливався думкою по дереву, сірим вовком по землі, сизим орлом під хмарами...»*; *«О, Бояне, солов'ю старого часу, Коли б ти ці полки оцебетав...»*; *«На Дунаї Ярославни голос чути. Зозулею, незнана, рано тужить: Полечу,— сказала,— зозулею по Дунаю, омочу шовковий рукав у Каялі-річці...»* («Слово о полку Ігоревім»). Продуктивність зооморфної метафори дослідники простежують і для діалектного мовлення. До прикладу, у східнословобожанських говірках, за спостереженнями В. Леснової, з-поміж номінацій людини та її рис значного поширення набули саме «зоологічні метафори» [4: 9].

Аналіз семантичної структури лексем — назв тварин, засвідчених «Словарем» за ред. Б. Грінченка, виявляє різне маркування метафорично-образного змісту. Значна частина досліджуваних одиниць закріпила переносні значення як окремі лексико-семантичні варіанти, проте в частині слів образний зміст представлений і у відтинках значення, які найчастіше виявляються в порівняльних зворотах, образних вживаннях, стійких сполученнях чи фразеологічних висловах і засвідчують своє функціонування в мовленні.

Важлива цінність матеріалів «Словаря» для сучасної української лексикології полягає у фіксуванні архаїчних значень загальноновживаних лексем. Цікавими, на наш погляд, є зооморфізми на позначення **вола**. Образно-метафоричного переосмислення зазнали назви птахів, рідше ссавців. Формування переносних

значень відбулося на основі подібності за кольором або зовнішнім виглядом. «Словник української мови» та «Етимологічний словник української мови» цих значень уже не фіксують. Проте такі номінації відображають цікавий факт господарського життя українців та особливий спосіб формування назв тварин через образно-асоціативні зв'язки з реаліями (об'єктами) цієї ж денотативної сфери. Наприклад:

Горобець — 2) Названіе вола цветомъ подобнаго оперенію воробья. КС. 1898. V. II. 42 [СлГр, I: 314].

Деркач — 3) Названіе вола тонкаго и високаго, съ подтянутымъ животомъ. КС. 1898. VII. 46 [СлГр, I: 371].

Зозуля — 3) Названіе вола очень темно-серой масти. КС. 1898. VII. 42 [СлГр, II: 177].

Орел — 2) Названіе вола с большими, вертикально поднимающимся рогами, концы которыхъ загнуты назад. КС. 1898. VII. 45. [СлГр, III: 62].

Синиця — 2) Названіе вола масти несколько темнее димана (назва вола темно-коричневого кольору — пояснення Т. Гуцуляк) (см.). КС. 1898. VII. 43 [СлГр, IV: 121].

Соловесчко — 2) Названіе вола, масть котораго подходитъ къ цвету оперенія соловья. КС. 1898. VII. 41 [СлГр, IV: 166].

Шпак — 2) Названіе вола. Г. Барв. 245. [СлГр, IV: 508].

СУМ та ЕСУМ для цього слова фіксують дещо інше значення «перен. Темно-сірий кінь». *Вже над вечором прибув граф Кишвотульський бричкою, запряженою парою **огнистих шпаків*** (Фр., VII, 1951, 339); *Закосичені кольоровими биндами, підлетіли під ганок **задимлені шпаки**, і Митрофан Созоненко в шапці-макітрі підвівся з воза* (Стельмах, II, 1962, 371) [СУМ, XI: 513]. ЕСУМ подає й похідне утворення **шпаковатий (шпакуватий)** — строкатий, як шпак; темно-сірий (про коня) [ЕСУМ, VI: 455].

Вовк — 2) Кличка темно-сераго и угрюмаго вола. КС. 1898. VII. 42 [СлГр, I: 245].

Заць — 2) Названіе вола съ прямими толстыми и приподпятыми вверх рогами. КС. 1898. VII. 44 [СлГр, II: 37].

Лисиця — 5) Названіе вола съ малой белой отметиной на лбу. КС. 1898. VII. 42 [СлГр, II: 361].

Засвідчені лексико-семантичні варіанти не мають позначки, яка б вказувала на походження (тип) значення, не містять ілюстративного матеріалу, а джерелом фіксування слів з такою семантикою в усіх випадках є щомісячний історичний журнал «Кіевская старина» за 1898 рік, випуск VII, окрім слова *шпак*, переносне значення якого подане з посиланням на твори Ганни Барвінок.

Метафоричне використання назв тварин засвідчуємо й для позначення реалій господарської сфери (деталей, частин механізмів, пристроїв). Лексико-семантичні варіанти такого типу не мають у «Словарі» позначки «переносне», але за походженням є переносними й належать до мовних (*ідентифікуючих*, або *номінативних* метафор) чи, як вважає А. Шамота, *термінологічних* переносних значень [7: 14].

На думку російської дослідниці Л. Балашової, ідентифікуюча метафора впродовж усього періоду розвитку російської мови (з XI до XX ст.) відіграє значну роль у називанні предметів, предметно орієнтованих процесів і якостей; для субстантивних метафор, які є назвами предметного світу, найбільш давнім і продуктивним семантичним джерелом залишається антропоморфна та зооморфна метафоризація [1: 36]. У «Словарі» зооморфні метафори такого типу пов'язані з різними професійними та господарськими галузями.

Наприклад, до сфери ткацтво, прядіння зараховуємо метафори: **кінь** — 3) Часть ткацкого станка [СлГр, II: 245]; **коник** — 7) Пластика, вертикально стоящая на каждом из четырех концов креста витушки, сь загнутими концами; на коники надевается пряжа. Чуб. VII. 410. Вас. 202. 8) Часть ткацкого станка [СлГр, II: 277].

Столярство (будівництво): **козел** — 7) мн. Кізли. Въ гуцульскихъ хатахъ то-же что и крокви, стропила. Шух. I. 91. КоІв. I. 55 [СлГр, II: 265]; **лисиця** — 4) Только во мн. ч. Деревянные тиски различной величины и вида, употребляющіеся: а) для сжиманія склеенныхъ досокъ (Мирг. У.), [...] г) для укрепления стѣны: два столба одинъ противъ другого по обе стороны стѣны, концы которыхъ скрѣплены, отчего стѣна стискивается. *Хата наша похилилась... Батько хоч і взяв у лисиці, дак облупилася ж кругом обпала* Г. Барв. 249 [СлГр, II: 361]; **бичок** — 3) Печной бороздь? *Хата в його з рундучком і ніч не з бовдуром а так, як у панів, з бичком.* Г. Барв. 424 [СлГр, I: 59]; **півник** — 2) Флюгеръ. Чуб. VII 380 [СлГр, III 157].

Гончарство: **коник** — 6) Часть гончарнаго круга: деревянная дощечка, прибитая однимъ концомъ къ скамье, сь выемкой на другомъ конце, въ которую входитъ веретено. Вас. 179 [СлГр, II: 277]; **козел** — 5) Четырехугольный столбъ или подставка для чернія гончарной печи. Вас. 180 [СлГр, II: 265].

Млинарство: **ведмедик** — 4) Наливное колесо въ мельнице [СлГр, I: 130]; **бик** — 4) Прочный треножникъ, сь помощью котораго поднимають мельничный камень. Чигир. у. [СлГр, I: 55]; **кобилиця** — 5) Часть ветряной мельницы: балка, въ которую упирается веретено шестерни верхнимъ концомъ. Есть еще и кобилиця нижня. (Залюбовск.) [СлГр, II: 259].

Вичинка шкіри: **кобила** — 4) Бревно, на котрому кожвинки розвешивають кожу для виробтки и для сушки. Вас. 157 [СлГр, II: 259]; **кобилиця** — 4) Отрубок дерева, на котрий натягується кожа для очистки оть мездры. Сумск. у. [СлГр, II: 259].

Предмети, пов'язані з веденням господарства: **журавель** — 2) Очепь, подъемный рычаг у колодца. КС. 1883. IX. 223. *Стеся пішла, а я за журавля, щоб витягти води.* Г. Барв. 382 [СлГр, I: 492]; **їжак** — 2) Родь на-мордника съ колючками, надаваемый на телять, чтобы они не могли сами сосать корову. Каменецк. [СлГр, II: 197]; **кішка** — 2) Небольшой якорь. Левиц. ПЙО. I [СлГр, II: 247].

Предмети, пов'язані з військовою справою, призначені для ув'язнення: **гусак** — 3) Ножная длинная колодка, въ которую заковывають несколько человек [СлГр, I: 342]; **бик** — 5) Родь неподвижных кандаловъ. КС. 1882.? III. 263 [СлГр, I: 55].

Поява переносних метафоричних значень розглянутих лексем здебільшого ґрунтується на зовнішній схожості предметів із твариною: подібність за формою, розміром — *козел, кізли, кобила, кобилиця, кінь, коник, журавель, їжак*; способом пересування — *гусак*; властивості тварин — *кішка* (подібність хапання лапами); *лисиці* (стискання предмета, як лисиця здобич).

Щодо появи переносного значення лексеми *лисиця* (*лисиці*), то «Етимологічний словник української мови» містить два погляди: перший пов'язує розглянуті вище лексико-семантичні варіанти з назвою тварини як результат перенесення за якоюсь зовнішньою подібністю, зокрема на тій підставі, що лещата стискають предмет, як лисиця здобич. Проте укладачам словника більш ймовірним здається походження від давнішого list (v) іса «планка, колодка», збереженого в українській мові як *листвиця* «планка (для стискування, скріплення); частина витушки» і збереженого внаслідок деетимологізації з назвою тварини лисиця, зокрема, можливо, через проміжне значення «капкан на лисиць» [ЕСУМ, III: 241–242]. Відповідно лексема *лисиці* не включена в словниково-статтю *лисиця*, а подана як самостійне слово. СУМ фіксує ці значення як ЛСв.

Загалом простежуємо таку особливість, що деякі з названих лексичних одиниць в ЕСУМ зафіксовані вже як слова-омоніми з відповідними індексами біля реєстрового слова (напр.: *гусак*², *козел*², *коник*²), що вказує на стирання, втрату семантичних, мотиваційних зв'язків з первинним змістом. Хоча, зрозуміло, що в «Словарі» за ред. Б. Грінченка значення розглянутих лексем представлені в межах полісемії, так само це закріплено й в СУМі. Проте такі метафори виявляють тенденцію до перетворення в самостійне слово, тому з часом породжують лексичні омоніми.

Важливим є той факт, що «Словарь» за ред. Б. Грінченка містить семантичні архаїзми, що не потрапили до «Словника української мови». Це переносні значення лексем *бик* (у знач. кандали), *ведмедик* (у знач. колесо в млині), *гусак* (у знач. колодка, у яку заковують людей), *їжак* (у знач. телячий намордник), *кінь* (у знач. частина ткацького станка). Не всі лексико-семантичні варіанти збережено й для слів *кобила*, *кобилиця*, *кобилка*. До прикладу, відсутнє в ЕСУМ та СУМі значення лексеми *кобилиця*, що пов'язане з млинарством — 5) Часть ветряной мельницы: балка, въ которую упирается веретено шестерни верхнимъ концомъ. Есть еще и кобилиця нижня. (Залобовск.)» [СлГр, II: 259].

Збережено в «Словарі» й зооморфні метафори на позначення вишивальних технік: **коник** — 4) мн. Родь узора для вишивокъ на рубашкахъ. Гол. Од. 73 [СлГр, II: 277]; **собака** — 4) Родь узора въ вышивке. Чуб. VII. 427 [СлГр, IV: 163] та інших візерунків — **горобець** — 3) Родь орнамента на писанкахъ. МУЕ. I. 205 [СлГр, I: 314].

Розглянуті зооморфні метафори, що закріпилися в народній термінології, є елементами народнорозмовного мовлення українців. Заслугою Б. Грінченка як упорядника «Словаря» є те, що він включив до цієї лексикографічної праці велику кількість слів та значень, що були зафіксовані у відомих на той час етнографічних збірниках та в усному мовленні носіїв окремих територій. Відповідно переносні значення подано з посиланнями, до прикладу, на етнографічні матеріали з різних місцевостей (Полтавщини, Галичини, Гуцульщини, Покуття та ін.), упорядковані В. Василенком, Я. Головацьким, В. Шухевичем, О. Кольбергом, Ф. Вовком, П. Чубинським та ін.

Метафоричний розвиток семантики лексичних одиниць — назв тварин простежуємо й у закріпленні переносних значень для номінування осіб. Особливістю цього явища є те, що образного вживання зазнали передусім орнітоніми для **пестливого звертання** до дівчини, жінки, чоловіка, хлопця й рідше до дітей. Такі значення в семантичній структурі лексем відображені як самостійні лексико-семантичні варіанти або мають окрему дефініцію без нумерації. Так, семема **«пестливе називання дівчини, жінки (при звертанні)»** закріпилася за лексемами, що передусім позначають диких птахів: *голубка*, *горлиця* (*горличка*), *галонька* (*галочка*), *зозуля* (*зозулька*, *зозуленька*), *качечка*, *ластівка* (*ластівонька*, *ластівочка*), *лебідка*, *перепілка* (*перепілонька*, *перепілочка*, *перепелиця*). Значення **«пестливе називання чоловіка (при звертанні)»** виражають орнітоніми: *голуб* (*голубчик*), *лебідь* (*лебедик*, *лебедочко*), *орел*, *сокіл* (*соколик*, *сокілок*, *соколонько*).

Образно-метафоричний зміст засвідчуємо в «Словарі» й для інших орнітонімів, беручи до уваги ілюстративний матеріал, поданий у словникових

статтях. Наприклад, метафоричне вживання без наведення окремих лексико-семантичних варіантів фіксуємо для слів: *журавина* (журавиночка): *Я не царівна, не королівна: батькова дочка як ягодочка, матчина дочка журавиночка* Чуб. III. 395 [СлГр, I: 492]; *соколиха* — *Соколихо-мати*, коня не продати. Чуб. V. 886 [СлГр, IV: 165]; *канарейко* (канарєсчок): *Мій таточку, мій канарєсчку*. Мил. 184 [СлГр, II: 214]; *перепілочок* — *Через дальній степи перепілочком перебіжи*. Чуб. V. 469 [СлГр, III: 131]; *соловейко*, *соловєсчко* — *Мій таточку, мій соловєсчку*. Мил. 182 [СлГр, IV: 166]; *А дітки ростуть, уже й в'ються коло мене і щебечуть, мої соловейки* МВ. II. 7 [СлГр, IV: 523].

Окрім того, простежуємо цікаве явище у фіксуванні образно-метафоричної семантики за допомогою сталих висловів (фразеологізмів, прислів'їв, порівняльних зворотів), що слугують засобом експресивної характеристики поведінки людини через зіставлення з твариною. При цьому значення сталих сполук не виокремлено як самостійний лексико-семантичний варіант, за винятком деяких слів. З-поміж проаналізованих прикладів подаємо такі, що збережені «Словарем» і не засвідчені СУМом і ФСУМ: для лексеми *гусь* (гуси) — 3) *Гусей підпускати*. Брать, пускаць сплетню. Ном. № 13821 [СлГр, I: 343]; *курча* — *Ходить, як курчіта погубив*. Иметь растерянный видь [СлГр, II: 331]; *кулик* — *Кулика вбити*. Споткнуться? *Здоров був, кулика вбивши* (куликнувши, спіткнувшись, не знаць де взявшись). Ном. № 6640 [СлГр, II: 322]; *шпак* — *Шпака вбити*. Дать промахь. *Е, як би то так а то вб'ете шпака такого, що ну!* Лебед.у. *Шпака удрати*. Вздремнуть. Мнж. 171 [СлГр, IV: 508]; *лисиця* — *Накривсь, мов лисиця хвостом*. Неудачно скриваль свой поступокь [СлГр, II: 361]; *миша* — *Годі тобі мишей топтати!* — Говорять тому, хто ходить, топчеться безь дела. Грин. I. 233 [СлГр, II: 429].

Зіставлення матеріалів «Словаря» за ред. Б. Грінченка із «Словником української мови», безперечно, засвідчує розвиток семантичної структури лексем — назв тварин у плані позначення особливостей поведінки людини, її рис характеру, зовнішності.

Наприклад, СУМ фіксує такі лексико-семантичні варіанти, що не представлені в «Словарі»: *півень* — 2. перен., розм. Про задержувату й запальну людину. *Всі для нас народи рівні — і великі і малі. Не дерить ви горла, півні, щоб десь клонуть на землі* (Тич., II, 1957, 301) [СУМ, VI: 380]; *тетеря*¹ — 2. перен., розм. Про нерозумну або вайлувату, неповоротку людину. *Горпині вона [наймишчк] зразу не подобалася. «Ну вибрав тетерю», — подумала вона. Роботи то з неї як з козла молока, гладка, неповоротка, нечупарна* (Мирний, I, 1954, 232) [СУМ, X: 102–103]; *сорока* — 2. перен. Про надмірно балакучу людину (перев. жінку). *Іван почув правдиву ненависть до тої*

сороки [княжни], *що, здається, не мала ніякісінького розуміння про божий світ і про клопоти життя* (Фр., III, 1950) [СУМ, IX: 463] **видра** — 3. зневажл. Про надмірно худорляву жінку [СУМ, I: 392] та інші.

Простежуємо й таку особливість у «Словарі», коли лексико-семантичний варіант слова відсутній, але наведений контекст розкриває таке переносне метафоричне значення, що закріпилося в сучасній мові. Наприклад: **ведмідь** — 2. перен. розм. Про незграбну, неповоротку людину [СУМ, I: 316], порівняймо: **ведмідь** — Медведь. **Швидкий як ведмідь за перепелицями**. Ном. № 10997 [СлГр, I: 130]; **сич** — 2. перен., розм. Похмура, нелюдима особа, відлюдок [СУМ, IX: 209], порівняймо: **сич** — Птица: сьчъ. *Тю, з дупла того дуба сич вилетів*. Ном. № 13067. **Дивиться, як сич на сову**. Посл. [СлГр, IV: 124].

Отже, «Словарь» за ред. Б. Грінченка є цінним джерелом для дослідження специфіки формування й розвитку лексико-семантичної системи мови, через яку постають особливості історичного, культурного та побутового життя народу. Матеріали цієї лексикографічної праці розкривають важливу роль метафоризації у процесах пізнання і сприйняття реалій навколишнього світу та їх мовного позначення.

Обсяг семантики реєстрових слів та ілюстративний матеріал дають змогу простежити специфіку однієї з найдавніших і продуктивних форм світосприйняття — зооморфної метафори, яка досить повно представлена в словникових статтях до лексем — назв ссавців і птахів.

Як засвідчує проаналізований матеріал, роль зооморфної метафори полягає передусім у формуванні лексики народних промислів та виробничо-побутового життя людини, а також у виявленні інтенцій мовця в емоційно-оцінній, експресивній характеристиці осіб.

Література

1. Балашова Л. Метафора в диахронії: На матеріалі російського мови ХІ — ХХ вв. / Л. В. Балашова. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1998. — 216 с.
2. Гуцуляк Т. Є. Образний компонент семантичної структури іменників та його маркування в «Словарі» за редакцією Б. Грінченка / Тетяна Гуцуляк // Писемні пам'ятки: від картотеки до словника / Відп. ред. Г. Дидик-Меуш. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013 (Серія «Історія мови»). — С. 242–250.
3. Кравченко М. В. Мова і стиль творів Бориса Грінченка: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. В. Кравченко. — К., 2001. — 20 с.

4. Леснова В. В. Номінація людини та її рис у східнослов'янських українських говірках: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. В. Леснова. — Запоріжжя, 1999. — 21 с.

5. Сімович В. І. Про літературну діяльність Бориса Грінченка / Василь Сімович // Сімович Василь. Праці у двох томах / [упоряд. Л. Ткач, О. Івасюк за участю Р. Пилипчука, Я. Погребенник; Передмова Ф. Погребенника]. — Чернівці: Книги—XXI, 2005. — Том 2: Літературознавство. Культура. — С. 229–236.

6. Тараненко О. О. «Збирайте, як розумний садівник, достиглий овоч у Грінченка...» (Післямова до «Словаря української мови за редакцією Бориса Грінченка») / О. Тараненко // В кн.: Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко: В чотирьох томах. — К.: Наукова думка, 1996–1997. — Т. 4.

7. Шамота А. Н. Переносное значение слова (на материале языка художественной литературы): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филолог. наук / А. Н. Шамота. — К., 1971. — 20 с.

Джерела

ЕСУМ Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) [та ін.]. — К.: Наук. думка, 1982–2012.

СЛГр Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко: В чотирьох томах. — К.: Наук. думка, 1996–1997.

СУМ Словник української мови: В 11-ти т. — К.: Наук. думка, 1970–1980.

ФСУМ Фразеологічний словник української мови: В 2-х книгах / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. — К.: Наук. думка, 1999. — 984 с.

Tetiana HUTSULIAK

Zoomorphic metaphors in «Ukrainian language dictionary» edited by Boris Grynchenko

«Ukrainian language dictionary» edited by Boris Grynchenko is valuable source for researching of formation and development of lexico-semantic language system through which cultural and domestic people life's feachures arise. Specificity of fixation in lexicography's articles of extended meaning of words and figure of speech is analysed. In dictionary materials author deals with the representation of zoomorphic metaphor as one of the universal model of actual perception and language's detection. Its function in people's trade lexis and expression for emotive, expressive description of person is determined.